नं० ४८०५ – घ

संन्यासधर्मविधिः

पत्राणि २८

4705

F. = 27

नं० ४७०५-घ

संन्यासधर्मविधिः

पत्राणि २७

नं० ४७०५-घ

~~पत्राणि ४७०५-घ~~

दी। श्रीपादेवनेविभागे।

दी। ४७५०

धर्म

दी। अनंतदेवनीपोथी ~~...कारादर्श~~

संस्कारविधि संन्यासीपद्धति। ६

४२५

॥श्रीनृसिंहाय नमः॥ ॥श्रीशंकराचार्याय नमः॥ ॥अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानांजनश
लाकया। चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः॥१ गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो
महेश्वरः। गुरुरेव परं ब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः॥२ संन्यासधर्मरत्नं शंकराचार्यलि
खितं॥ अथ प्रथमं तुरीयातीतानां विधिः सर्वेषां सर्वेषां विधिः किंचित् किंचित्‌नो
दोस्ति॥ अथ विरक्तविधिः कथ्यते॥ परमात्मनि यो रक्तो विरक्तो परमात्मनि। सर्वेषा
विषयाणां विनिर्मुक्ताः स त्रिदंडी लोके महात्मा॥ विराग्यं त्रिविधं २ एकं सउं मर्कटं स्मनं ब्र
ह्मणः मृदु त्वं चोद्धाय रोयां परिसउपगुरावदनं॥ दंडकमंडलमृत्तिकां गृहीत्वा वेदांत
दिक्षामध्या श्रुत्वा दमानत यावत् तु मंधलेपदयो नखतावां नरस्तेहृत्तिकादातवया ॥ १
रुचानेदृति दिशं गगना मसृतिका गुरुदंडकपात्रं किंचि
दुदेस्याप्यर

सुनाःर प्रक्षाल्य द्वितीयन्नागं ऊन्नपोर्हस्तयोवार २८ पादयोर्द्वादशावार १२ अपाद्वाद
शागंडूषैः मुखं प्रक्षाल्याचमेत्रयः प्राणायामत्रयं ऊर्पातं ।स्नोवन्मूनं अधिवकं नकर्त
व्यं वेयनः सदा कार्यः शौचं मृद्धो द्विजसमृतं ।। शौचावार विहिनश्च समस्तेनिःफलक्रि
याः स्नो वं द्विविधं ।। बाह्यं मानं तरं बाह्यं मिथ्यात्र्यंतरं सत्यं ।। बाह्यं विः आभ्यंतरं विः ऊ
ऽसमृत्तिकास्नानं बाह्यं ।। मनश्चरस्य शुद्धिः निर्मलचित्तं स्वं आभ्यंतरं एवं विधं स्नोवं
कृत्वा पवित्रा तामन ऊं प्राणत्य को पीनं परिवर्तनं ऊर्पातं सार्वकंटिविने प्रीतः दीरिमा
स्ववस्त्र दंउस्थापया तत्रया नांतरं मृत्तिका द्विधा तस्याः एकं विनागात्रं तर स्याव स्वेमा
शिरस्कं धोवस्त्रं छाय उत्तिष्ठद्वदविसार पयोद्दिवागंधवायद्दरसद्दसापरितं सउतस्था

2

मलमोवथैनममायया तास्त्रयः ३ उद्गुस्वोपविश्पकिंविंरसौनप्रवीह्वाद्यमध्वपूरि
षं स्वचाग्रहीतस्त्रिश्र उच्चायतां ७ स्वपानसमीपंश्रागासस्योवं उयाता स्वचश्योवंउ
रस्वसव्हस्योवं समावारता पर्वमात्रमृत्तिकालिंगेस्थापात्स्यंगं वज्रुर्वारिंग्रदास्याबा
मद्देवार ११० उत्तयोरस्त्रयोवार ७ ग्रदास्यः श्वध्रसत्तेमात्रावग्रपमाम्रृत्तिकासमृता
हिवापवस्ताप्ववतद्ध्रधिश्रमापात्रः गुदमृत्तिकावार २० ग्रपवर ३ उद्वंस्थात्याव
स्यांध रोपद्वयोवदवता वामद्दस्तेमृत्तिकादातवावार ५० गुदः २ ग्रदास्यावस्वहे ३ स्वापा।
द्दस्तवपावंवरं मृत्तिकाद्विधाद्स्पवं विनामं ग्रंतरं स्वच्छो वंस्त्रेणाग्रिरं स्वंधेग्रता
घा। उत्तिष्ठरूपयोदिवा गंधर्वायद्वाराक्षसाः परितं सज्पात तस्थानं मलमोवनमायया। २

तालत्रयः ३ उदङ्मुखोपविश्य। किंचित्तृणेन पृथिवीं छाद्य। मूत्रपुरीषं कृत्वा। गृहीतलिङ्ग
उत्थाय तां उदकपात्रसमीपं गत्वा। शौचं कुर्यात्। मूत्रशौचं पुरस्कृत्य। बहिःशौचं समा
चरेत्। पर्वमात्रमृत्तिकां लिंगे दद्यात्। लिंगं चतुर्वार ४ प्रक्षाल्य वामहस्ते वार १० उभयो
हस्तयो वार ७ प्रक्षाल्य। अर्धप्रसृतमात्रा च प्रथमा मृत्तिका स्मृता द्वितीया च तृतीया च त
दर्धार्धप्रमाणतः। गुदे मृत्तिका वार २० पश्चात् २ उदकं दद्यात्। यावत् गंधलेपक्षयो न वेत्॥
वामहस्ते मृत्तिका दातव्या वार ४० पुनः २ प्रक्षाल्य द्वितीयं ततो गं उभयोर्हस्तयोः वार २८ पा
दयोर्द्विद्वावार १२ एवं पाद्वादशगांडुषैः मुखं प्रक्षाल्याचम्य तत्र प्राणायामत्रयं कुर्यात्॥
शौचं नूनं त्वधिकं न कर्तव्यं शौचे यत्नः सदा कार्यः शौचमूलो द्विजः स्मृतः॥ शौचाचार

विहिनश्च समस्तानि:फलाक्रिया॥शौचं च द्विविधं। बाह्यमाभ्यंतरं। बाह्यं मिथ्या।अभ्यं
तरं सत्यं। बाह्यं किं। आभ्यंतरं किं। उत्तमृत्तिकास्नानं बाह्यं। सत्यं हृदयशुद्धिः। निर्मलं च
त्तं एवं आभ्यंतरं एवं विधं। शौचं कृत्वा पश्चात् मध्ये गंगाकोपानं परिवर्जनं कुर्यात्। स
वैकंटकानः श्रोत्रं च दारिणीश्च विशेषतः। वचाहीनं नकर्तव्यं। प्रमाणं द्वादशांगुलं। दं
3 तधावनं। अपां द्वादशा गंडूषे मुखं प्रक्षाल्य पादौ प्रक्षाल्य। शेषं उदकं भूमौ निक्षिप॥
पुनर्वक्रमं तु लेउदकं कृत्वा॥ आचमनं कुर्यात्। गुणोरवंदनं कृत्वा। आसने उपविश्य। या
वत् स्नानकालो न विषमति। तावत् ऊगाटीश्वरस्मरणं कुर्यात्॥ अथ आचमनविधिः॥
श्रद्धासु प्रशस्तिस्थानि:हीनानाः फेनबुद्बुदैः विप्रा शौचो द्विरुक्तमप्युपत्वा सद्भिः समुप २

स्त्री

स्पृशेत्। हृत्कंठतालुकास्त्रिश्च यथासंख्यं द्विजातयः। शुद्ध्येरन्स्त्रीशूद्रश्च सकृत्स्पृष्टाभि
रंततः। गृहस्थानां आचमनत्रयं। ब्रह्मचारिणां षट्। वानप्रस्थाश्च षट्। यतिपरिव्राज
कानां द्वादशवारं। आचमनांते करप्रक्षालनप्राणायामत्रयं पुनःपुनः एवं उक्तं। त
मःपदे। पश्चात्स्वेच्छां कुर्यात्। अत्र वंदनविधिः। अंगुष्ठमूले मुखं परिमृज्य। अंगुष्ठ
तर्जनीभ्यां नासापुटं। अंगुष्ठमध्यमाभ्यां चक्षुषी। अंगुष्ठानामिकाभ्यां श्रोत्रयोः। अंगु
ष्ठकनिष्ठिकाभ्यां नाभौ पाणितलेन हृदयं। सर्वांगुलीभिः शिरः। एवं स्कंधौ हतव्यां। अनु
नाप्रकारेण कृत्वा। अथ यतीनां स्नानविधिः। व्रतस्थो वटिकाप्रोक्षणोदयत उत्थाता। दं
डकमंडलूवस्त्रमृत्तिकां गृहीत्वा देवतां च गृहीत्वा गुरोरनुज्ञां गृहीत्वा। जंगमानद्यां प्र

तिगचादवगुटीकान्नमो स्नाप्य॥ तीर्थवंदनं॥ स्नेन पादौ प्रक्षाल्य स्याचम्य श्रो
त्रवंदनं॥ ॐ यां तादं ३ मूलादि॥ ॐ उदकं गृहीत्वा। तं उदकं अभिमन्त्र्य ध्यात्वा मस्तके धेववस्त्रं
निक्षाय दिशां वंदनं॥ ॐ इंद्राय नमः॥ अग्नये नमः॥ यमाय नमः॥ ॐ ब्रह्मणे नमः॥ हरये न
मः॥ ॐ आत्मने नमः॥ अंतरात्मने नमः॥ ॐ परमात्मने नमः॥ ज्ञानात्मने नमः॥ सत्यात्म
ने नमः॥ ॐ गुरुभ्यो नमः॥ परमगुरुभ्यो नमः॥ ॐ परमेष्ठिगुरुभ्यो नमः॥ परापरगुरुभ्यो
नमः॥ श्रीसूर्याय नमः॥ भास्कराय नमः॥ रश्मितेजसे नमः॥ इत्यादिग्वंदनं॥ स्वचापश्चा
त् गुरोर्वंदनं॥ ॐ इष्टानां वंदनं॥ उदकमध्ये दं ॐ स्नाप्य। मृत्तिका तीरे त्रिधा कृत्वा। एकं वि
नागमध्ये किंचित् मृत्तिकां गृहीत्वा। जलमध्ये गत्वा। ॐ घ्ययो मृत्तिका द्वादशवारं दद्यात्। ४

वामहस्तेपृष्ठेनिधाय आचम्य प्राणायामत्रयं कुर्यात्। जलं गृहीत्वा दशवार मन्त्रितमच्य
ऊं घोपरिस्थाप्य पुनः आचम्य प्राणायाम त्रयं स्त्रो ४

ऊं घपरिमज्य। कटिप्रक्षाल्यमानो निमर्यादिमृत्तिकां गृहीत्वा दूरं गत्वा गत्वा गुरोः ईष्टस
मीपेस्त्रोचेन कर्तव्यं। गुदवार पं कोपानने वार १२ वामहस्ते वार १० उभयोः वार ७ पाद
योः षट् षट् ६ क्रमं उत्सप्रक्षालनं यथाविधि आचम्य। प्राणायामत्रयं कुर्यात्। स्कंध
वस्त्रं उदके निक्षिप्य। द्वितीयं नागमृत्तिकां गृहीत्वा दशवार मन्त्रितं मंत्र एवं कं नागं।
गृहीत्वा। किंचित करौपरिमृज्य। सूर्याविज्ञाणं स्त्वा। कट्यापरिमृज्य। हस्तप्रक्षालनं पु
नः वार ३ द्वितीयं नागं किंचित् गृहीत्वा करोपरिमृज्य। सूर्याविज्ञाणं स्त्वा। शिरस्कंधौ।
बाहू वक्षस्थलं कुक्षि उरौ जानु मृत्तिकादत्वा हस्तौ प्रक्षालनं वार ३ तृतीयं नागं
गृहीत्वा गुरु समीपे आगत्य। वंदनं गुरुं कृत्वा आसने उपविश्य पश्चात् कुमासने उपविश्य।

शिरं स्पृष्ट्वा मौनमाचम्य। उत्तिष्ठ शान्तेः शान्तेः हस्तं शिरं प्रतिज्ञानायन नमस्कारानुकृत्य ३ उ
मीसाने उपविश्य। गरूडासनं स्वपुनः वंदनं कृत्वा। ज्येष्ठानां वंदनं कृत्वा। सव्येन अंग
स्य। किंचित् मृत्तिकां गृहीत्वा। पादतलं संमृज्य। करणार्थं वंदनं कृत्स्ना शान्तेः नाभिप
र्यंतं जले गत्वा तीर्थप्रार्थनां कुर्यात्। नलिनी नंदिनी शीता। मालिनी च महापगा। विष्णु
पादाब्जसंभूता गंगा त्रिपथगामिनी। भागीरथी भोगवती जाह्नवी त्रिदशेश्वरी। १
तानि द्वादशनामानि स्नानकाले सदा नवेत्। इत्युच्चार्य जलमध्ये गत्वा हस्तेन बुद्बुदा
परिमृज्य। अघमर्षणेन स्नानं कुर्यात्। वार ३ मृत्तिकां ग्रीवायां स्थाप्य। पुनः प्राणायामं कृत्वा। उ
दकं करन्यासः अंगन्यासं कृत्वा हस्ते उदकं गृहीत्वा। द्वादशवारं प्रणवेनाभिमंत्र्य ध्येन ५

मुद्रां कृत्वा तां मृत्तिकां ललाटे हृदये उदरे दद्यात्॥३ पुनः निमज्य वार ३ आचम्य प्राणाय
मं न्यासं कृत्वा जलमध्ये अष्टदलं पद्मं कृत्वा स्नात प्रवेज पाञ्चा अष्टदले आवाहनं कुर्यात्
तुं आवाहिता भव। संस्थापिता भव। संनिहिता भव॥२ निरूपिता भव। अवगुण्ठिता भव। स
कली कृता भव। प्रसन्ना भव। इत्यादि कृत्वा अमृतीकृता भव। धेनुमुद्रां शंखचक्रगदा
पद्म प्रदर्शनं कृत्वा ततः मध्ये किंचित् मात्रं अर्घ मरीचिवर्णां कृत्वा हुंकारं ध्यात्वा ७ पश्चात मज्ज
नं ३ शंखमुद्रया स्नानं शिर वार २४ दक्षस्कंधे वार २४ वामस्कंधे वार २४ उदरे सि २४ पुन
शिरसि ॥१२ दक्षिणस्कंधे वार ॥१२ वामस्कंधे वार ॥१२ हृदये वार ॥१२ पुनः शिरस्कंधे हृदये वा
र ६ पुनः सार स्कंधे हृदये वार ३ उदकं नतासकं कृत्वा सूर्यस्य अंजली प्रदेपः हुंकारमा

त्रेणांजली तारेणागमांजलीत्रयं । ३ दद्यात् । मंत्रः । ॐ आत्मैवेदं सर्वं ब्रह्मैवेदं सर्वं । स
र्वं खल्विदं ब्रह्म । सांजलि ३ विनि[illegible]प्येत् मृत्तिकां गृहीत्वा । उं घां प्रक्षाल्य मौंवे । गृहस्थवत् ।
शौचं कुर्यात् वामपादे तारेण द्याप्या । कौपीनं निपिड्य । पादौ प्रक्षा[illegible]नं आचम्य त्रयं ।
प्राणायामत्रयं कुर्यात् । गुरूच्चरणामृतं गृहीत्वा । ह्रां खोदकस्नानवत् विस्मोच्चरणा ना
मं गृहीत्वा । मुखं परिमृज्य । विपरीतं पुनरुत्तरे अंगवस्त्रं त्यक्त्वा । सिरवद्दस्थलं वा समबा
द्धा । वामबाहुं हं उदरं । सव्यपादा वामपादं परिमृज्य । अंगवस्त्रं उं वामस्कंधे धारयेत् ।
कटिसूत्रं कौपीनं वस्त्रं परिधापयेत् । उपविश्य । वामजानो कटिसूत्रं कौपीनं वस्त्रं
मृत्तिकां दद्यात् पादप्रक्षालनं आचमनत्रयं कृत्वा । कटिसूत्रं कौपीनं अंगवस्त्रं च सव

६

नागेन्द्राद्रायां करिसूत्रं ब्रह्मासूघटिकां स्मृत्वा वामहस्ते परिनिधाय । सव्यहस्तेन वा
रत्रयं ताडयेत् तथा वामहस्तेन वारद्वयं ताडयेत् मृत्तिकां गृहीत्वा पादप्रक्षालनं वा
रत्रयं स्नानं यः । इह स्नौ प्रक्षाल्याचम्य त्रयं प्राणायाम त्रयं कुर्यात् । ॐ हूं दशमन्ति मंत्रये
त्वादं ॐ मुद्रां बध्नीयात् । आचमनं प्राणायामं कृत्वा तिलकं द्वादशाकार मन्त्रि मंत्र । ॐ इ
ति मंत्रेण शिरसि तिलकं कृत्वा ललाटे कण्ठहृदये त्रयस्थाने कृत्वा पश्चात् आचमन प्राणा
याम त्रयं कृत्वा । ॐ नूरज्ञात्मने नमः इति मंत्रेण करन्यासं अंगन्यासं कृत्वा ॐ स्वात्मक
सगोत्रो ब्रह्मपुत्रक इति समस्त पंचाशत् महावाक्य महावाक्यार्थं गायत्री चतुर्थ च
रणस्मरणं कृत्वा ॐ विष्णुर्नीस्वदिति ध्यानं कृत्वा सपर्श्वत् प्रणवसहस्रं जपेत् । तद्दशांश

नतर्पणं। जलसमध्ये अष्टदलं कृत्वा। तन्मध्ये ॐकार द्वादशांउपेत ॐ आवाहनादि ॐ अंजली
हस्तेन उदकं गृहीत्वा द्वादश प्रणवं उपेत् स्वगृ स्वागतमस्त्वधेनुमुद्रया अंगरवचक्रादा
पद्यं दद्यात् ॐ नं कृत्वा मूलमंत्रेण तर्पेत् ॐ अंजली प्रथम ॐ अंजली मेकां मस्तके हस्तेन
उदकं गृहीत्वा द्वादशप्रणवं उपेत् तज्जलं तज्जलं पिबेत्। ॐ आचमनं त्रयं प्राणायामं त्र
यं वा न्यासं कुर्यात् तत्पुरुषसूक्तेन ज्ञा स्वग्रा ली ग्रासमं स्पर्शं विनस्नापये कुर्यात्। पश्चात्
दं ड ॐ ये तर्पणं कुर्यात्। ॐ अंजली १२ मूले १२ मध्ये १२ पुनः दं उ मूलेन ॐ नेन मंत्रेण तर्पणं
कुर्यात् ॐ अस्माकं कुले जाता नानानामगोत्रसमुद्भवाः। ते सर्वे तृप्तिमायांति दं ड सं मे धि वारणं।
दं ड प्रदद्यानि तु गयां गच्छानपिंडदः। दं ड विष्णुपाद दद्यापि तृप्तिः सह मोदते। ॐ आव ७

म्य प्राणायामत्रयं कुर्यात्। यथासंख्याजपसंकल्प्यः। यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रि-
यादिषु। न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वंदे तमच्युतं। आचमनं प्राणायामं च अंगन्यासकरन्या-
सौ कृत्वा विपरीतप्राणायामं कृत्वा विसर्जमुद्रां कृत्वा। उत्तिष्ठ देवदेवेश पुनरागमनाय
चात्र सिद्ध्यर्णव चैव चा प्रविश त्वमिहृदये मम। पश्चात् उत्थियतां। गुरुपितार्थं वंदनं।। दं-
डाग्रे दंडमूले च कुर्यात्। गुरुं वंदनं। ज्येष्ठानां वंदनं कनिष्ठानां वंदनं गृहीत्वा कमंड-
लुउदकं पुरे कृत्वा। मठं आगत्य। चितिये कमंडलेउदके पादप्रक्षालनं कृत्वा यथाविधिं।
आचमनं प्राणायामं कृत्वा। गुरुं वंदनं स अपादं। अये समाठ प्रविश्य गुरुं अनुज्ञां गृही-
त्वा। आसने उपविश्य। उत्तो आचमनं प्राणायामं कृत्वा। यथाविधि देवतार्चनं कुर्यात्।

भूतशुद्धिः प्राणप्रतिष्ठा मात्रिका२विधासहितं देवतार्चनं कुर्यात् । पश्चात् प्रणवद्वाद
शसहस्रं ऊपिद्या । गीतासहस्रनाम । स्तवराज । मनुस्मृति । गजेंद्रमोक्षणं अपरं स्तोत्रं पा
ठेत्तव्या । पश्चात् उत्थियतां । अथ मध्यांनस्नान गुरोवंदनंरुस दंडवत् मठ सुमृत्तिकां गृही
त्वा । तीर्थं गच्छ । गत्वा । तीर्थवंदनंरुस । उदकाग्रे मृत्तिकादंडस्थापनं । तीर्थदूरे गत्वा । शौ
चाचारं पूर्ववत् कुर्यात् पुनः । स्नानं कुर्यात् । अंगवस्त्रेण उर्ध्वं शरीरमार्जनं कृत्वा । कटिसू
त्रं कौपीनं वस्त्रं परिधाय । पादप्रक्षालनं । आचमनं । प्राणायामं कृत्वा । ऋष्यादिन्यासकरन्यासं
कृत्वा । पंचीकृतमहावाक्यपाठं कुर्यात् दंडमुद्रां तर्पणानंतरं बध्नीयात् । उत्थाय तीर्थवंदनं
कृत्वा । आदित्यवंदनं पूर्ववत् । गुरुज्येष्ठसमस्तसंन्यासिनां वंदनं कृत्वा । पश्चात् स्थानेऽ ८

श्रद्धावानस्य नोक्तं यं चौरस्यापि विशेषतः। अश्राद्धिनं नोक्तव्यं प्रपिदीर्वेदांतवादिनः॥१

गत्वा देवतार्चनं कुर्यात् देवतार्चनांतरं गुरवे नमस्कारः॥ अथ भिक्षाविधिः॥ यतीपात्रं
२ उदे मृन्मयं पाणी वेणवं पर्णमेव वा यथालब्धमदुष्टं वा भिक्षापात्रं विधीयते। करपात्रं
वा एतत्मात्रेन नाद्यां करोति पंचविधा माधुकरं समसकं ऋषि प्राकप्रणीतं अयाचितं तत्
कालिकं कोपपन्नं भिक्षं पंचविधं स्मृतं मनसंकल्परहितान् गृहान् ज्ञानपंचसप्तवा
मधुवदाहरणं कुर्यात् तन माधुकरं स्मृतं शयनोत्थापनात् पुरा प्रार्थितं नक्तिसंयुतं तत्प्रा
कप्रणीतमित्याहुः नगवानुशानामुनिः॥ भिक्षाटनं समायातं प्रार्थितं नक्तिसंयुतं तत्र
याचितं उतडिष्टं संतोऽयं तनु मुनिरब्रवीत्॥ उपस्थानेषु तत्प्रोक्तं भिक्षायां ब्राह्मणेन
वा तात्कालिकमिति प्रोक्तं नोक्तव्यं मोदकोद्दिरोत सिद्धमन्नं नरो निराना तं यम्
भि:

वंप्रतिं उपपन्नं तदिसाङ्क्तोक्त व्यंमोद्रु कोद्विणौ बद्धं त्वं पद्यातयत्रमंम्यतेयत्रमानवा
न्वे नुद्धिर्यं:प्रयच्छति तं दद्यां यन्नतो वृद्धे।७ निद्रा हा रा निरा हा रा निद्रां न्नेवप्रतियद्गां ध्रुव
धूर्तां वमृतां वा।सोमपानं दिने दिने दिनैः।८ ननक्तं किं विदश्नीयाद्दत्तो ऽस्य कदाचन।एक
कालेचरद्भैदैपक्षेन उविस्तरेत।९ नित्यं प्रसौक्तोयतिष्ठे विषयेष्वपि सजन्तिा जानु हृध्व
मध्येनास्ति परिधायैकमंबरां द्वितीयमुत्तरं वासपरिधाययद्वां नरेत्।१० नक्त्वास्यरं सोपवा
सः उपवासाद्याचितं त्रयाचितो सरं निर्दिष्टं तस्मात्त्रिद्देवेण वर्द्वयेत्।११ अन्नो ऽस्य ब्राह्मणास्या
न्नं वृषलेन निमिन्त्रितं। तथैव वृषलस्यान्नं ब्राह्मणोन वसंस्कृतं।१२ बहूनां कां यथाहात्मना।
स्तथान्निवकर्तव्याद्दर्दे मुववध्नीयासुद्रा।नागा।संषाधेनु।निद्राकालेमायादंडनिद्रापा ८

पात्र मेष्टुद्धं पपाविलिरव्यतन्म छेप्राणं वंचिलिरव्य । १

षट्कादशवारं प्रणवेनाभिमंत्र्य तन्नेनपा त्रंप्रोक्षय १

त्रंगृहीत्वा आसने उपविश्यपारव्दांयहीत्वापात्रमार्जनंकृत्वा उदकेनप्रक्षाल्यपटेस्थाप्य ।
आचम्यप्राणायमंकृत्वायं।न्यासंकृत्वा।सव्येहस्ते उदकंयहीत्वों आचारनाभिधेनमुद्राकृत्वा
तिकसंस्कृत्वानिविघ्नार्थमाहाविष्णो।साधुमाधुकरंस्तुत्विंश्राहारीष्यामिभगवंस्तुष्टिः मु
क्तिफलप्रदा।१२ॐनमोभगवतिमहाविघ्नविध्वंसिनिस्वाहा।पात्रमध्येजपेतपश्चात्
उत्थायतांदिशवंदनंगुरवेवंदनंकृत्वावामहस्तेपात्रंयहीत्वासव्येडं।उदकंपात्रंवि
नादंडोदक्षपात्रेसमनगच्छेद्धसेतमः।निद्राकालेएकंदंडनोदपात्रंचैकदासनायुगमात्रा
वलोकयन्निद्रावारत्गृहस्थानांयहेगोदाहमात्रसाकांक्षाचादष्टोवानदृष्टोवानि
कमेत्।पुनःतद्दिनेतद्गृहनप्रविशेत्।अपरग्रहेगत्सा।अंगणेस्थित्वायहपतिःएवंब्रूयात्।

स्वामिन्नृ आयांतु । पश्चात् गृहमध्ये प्रविश्य आसने उपविश्य द्वितीयासने पात्रं स्थाप्य ।
हस्ते उदकं दद्यात् । पश्चात् मृद्दां दत्वा । उदकं दत्वा । यतीह स्नानं तु लं दद्यात् हस्ते ह्रोदं द-
द्यात् सुनअर्हत्वांत तु स्नेह्रं मेरुणा तुल्यां तत् ॐ सागरोपमं यस्य गृहे किंचित् नू विद्यो वा न-
वतित दहृह नगच्छेत् तृच्य यकारपात्रविधिः ।। इह विप्रस्य यथाद्यां स्यां निराहारा अन्नवेष-
हाः प्रार्थ्यं । तथा स्निह्त्वा निराहारा लोयाहारा उदरपूर्णं स्याः पश्चात् सर्वे लं स्नानं मध्य-
रतां मनः संकल्पी तं विना यावत् उदरपूर्णं न वर्तिता तावत् निद्रास्पाटनं कर्तव्यं । नेवस-
आपसमे नगरे हा नर प्रविश्यति निद्राकाले निद्रां गृहीत्वा मवंधुआगत्य गुरुसमीपे नि-
द्रां स्थाप्य । दंडउनवेदनं कृत्वा । बहिरा आगत्य पादप्रक्षालनं दत्वा । आचमनं प्राणायामत्रयं १०

कुर्यात्। दंडवत्स्वं यथास्थाप्य। वहीर्वासस्कंधे निधाय। वंदनं कृत्वा। वामपादेन गुरुद्दास
ने उपविश्य। शरीरं नम्रो निधाय। उत्थाय तां ज्ञानेश्वरी आपादतलमस्तकात्। तच्छरीरं प्रति
श्रीप्रतिज्ञानीय। प्रथमं वामपादं। उत्तोलनमित्वा। नमस्कारं दत्वा। सव्यहस्ते प्रथमं श्री
कृष्णाय। पश्चात् वामहस्ते सव्यपादेन उत्थाय नमस्कारं कृत्वा। पुनः द्वारं द्रुतमासने उप
विश्य। उत्थाय। वस्त्रस्कंधे निधाय। वस्त्रेणैवं वंदनं कुर्यात्। दंडवद्गृहीत्वा। निद्रासमापेक्ष
गत्वा गुरोरनुज्ञां गृहीत्वा। निद्रां गृहीत्वा। अस्त्रासने उपविश्य। आचमनं कृत्वा। प्राणायामत्र
यं कुर्यात्। यावत्। तत्र आचमनप्राणायामं कुर्यात्। तावत् तन्निद्रां न स्पृशेत्। तस्मात् न्यासं कृत्वा
उदकं गृहीत्वा मूलमंत्रेण द्वादशवारमभिमंत्र्य। निद्रां प्रोक्षणं कृत्वा। धेनुमुद्रां सकली

अपोशानविधिं तु वा र्पंच प्राणा हुतीः परां कुशादि वासि पिंडिं [illegible] स्ता प्रक्षाल्य [illegible] जीत २

कृत्वा मुद्रापंचा पश्चात् उत्थीयतां निद्रादंडं यथास्थाने स्थाप्य। निद्रास्थाने आगत्य। उप
विश्य। आचम्य। प्राणायामं कृत्वा। ॐ [illegible] इति मंत्रेण। यावत् [illegible] मुद्रिया वतु [illegible] यं मंत्रेण। [illegible] तस्य
रसि [illegible] ते [illegible] गुह्यां विश्वतो मुखां च ब्रह्म च विष्णुं च महेशं च [illegible] वषट्कारः [illegible] ति
ब्रह्मा रसो विष्णु [illegible] गङ्गा [illegible] देवो महेश्वरः। एवं ज्ञात्वा [illegible] न दोषो न लिप्यते। ब्रह्मा
पण इति मंत्र [illegible] तस्मात् ब्रह्मार्पणमस्तु। [illegible] कार रहितः मौनेन [illegible] मुद्रिया तां कदाचित्
[illegible] न त्यक्तव्या। तदा ग्रासे ग्रासे तु कर्तव्यः। प्राणायाम [illegible] यं [illegible] या बहिः [illegible] गत्वा गंडू
।। षं न मूत्रं प्रक्षाल्य [illegible] ला [illegible] कृत्वा। मृत्तिकां गृहीत्वा मुखं प्रक्षाल्य दंतकाष्ठं कृत्वा। आचम्य
[illegible] र्यां तु मृत्तिकां गृहीत्वा। पादौ हस्तौ प्रक्षाल्य वारत्रय [illegible] आचम्य द्वादशां। ११

प्रणवेन २

गं॰ हृ॰ पं॰ कुर्यात्। प्राणायाममत्रयं कृत्वा। यथाविधि। श्रोत्रवंदनं कृत्वा। उत्थाय। गुरुसमीपे आगत्य। किं
चित् वस्त्रं वा मंत्रं कृत्वा। गुरोर्वंदनं कृत्वा। उच्छिष्टपात्रं प्रक्षाल्य। पादौ हस्तौ प्रक्षाल्य। आचम्य। प्रा
णायाममत्रयं कुर्यात्। पात्रं यथास्थाने स्थाप्य। गुरुसमीपे आगत्य। वंदनं कृत्वा। गुरोरनुज्ञां
गृहीत्वा। उपविश्य। किंचित् अध्यात्मवार्त्तां धर्मं वा श्रुत्वा। अमुना प्रकारेण कालक्षेपः। सा
यान्हसमये तीर्थं गत्वा वंदनं कृत्वा। पूर्ववत् स्नानं कुर्यात्। पंचावृत्तमहावाक्यस्मरणं कृत्वा
पश्चात् मठं आगत्य। पादप्रक्षालनं। यथाविधिं आचम्य। प्राणायाममत्रयं कुर्यात्। न्यासं कृत्वा श्रो
त्रवंदनं। गुरोर्वंदनं। आसने उपविश्य। उपस्तोत्रपाठं कृत्वा। पश्चात् किंचित् मात्रं गुरुशुश्रू
षां कृतवान्। गुरुरनुज्ञाय गृहीत्वा शयानं कु॰ यदा रात्रौ मूत्रपुरीषं न विष्पत्तिः। तदा मृत्तिको
कुर्यात

उदकपात्रं च शौचामृत्तिका। उदकपात्रं शौमेस्थाप्य। बहिर्विससा शिरं वेष्ट्य सादक्षिणाभि
मुखं उपविश्य। मुत्रपुरीषं कुर्यात्। उक्तं। शौचं कार्यं। गवां गोष्ठे चतुष्पथे। मूषकस्थाने वल्मी
भे वाहस्थले वा। शिवा वाक्षिप्रवाद्‌ इमशाने वा ७ नग्रालयसमीपे। इति का ७ एतत् शौचं गृहस्थस्य।
द्विगुणं ब्रह्मचारिणां। त्रिगुणं वानप्रस्थिनां। यतिनां चतुर्गुणं। यदि वा विहितं शौचं त
दर्धं निशि। किंचिता तदर्धं आतुरे प्रोक्तं। आतुरस्यार्द्धमध्वनी ३ शौचं यत्नं सदा कुर्यात्। शौ
स्मृत चमूलो द्विजो धर्मः। शौचाचारविहीनस्य समस्तानिष्फलाः क्रियाः। पादशौचं पादयोः मृ
त्तिका वारषट्। दक्षहस्तयोः वारा ७ द्वादश गंडूषेषु एवं प्रक्षाल्याचमनत्रयं कुर्यात्। पुनः शय
12 नेस्वचा। रात्रिशेषे यदि स्वप्नाता। रेतः रतसेवे चलितं नवतीः तदा प्रायश्चित्तं सचैलं स्ना १२
स्व
नं

मदनरत्ने यमः। उल्लंघितं पञ्चवर्षं धार्यं प्रवृज्यां नाशकृ कृता। विषप्रपतनं पाशशस्त्र घातै ध्रुवाच्छये। नवैते प्रत्यवसिताः सर्व सोकष
दिः कृताः बाह्या यस्तो नक्रु ... तितत्त्व कृच्छ्रद्वयेनवा।

नेष्ठ्रवेरितं उरसि मर्दनं पश्चात् वेतस्नानं। द्वादश प्राणायामं प्रणव जप सहस्र १०००
कायय यदा तु पुनः निद्रां करोति। तदा द्विगुणं प्रायश्चित्तं भवति। यथाविधि पूर्वेरितो मेकं करोति
तदाधोवे पतति। पतत्यसौ ध्रुवं त्रिःकुयस्य नेदो द्वयं भवतु। द्वापूर्व भूतेषां संग्रहं द्रव्य
संग्रहं मिवच। यदा त्रिःकु द्रव्य संग्रहं करोति तदा ध्रुवं नरकरौरवे पतति॥ एतद्वचनात्
ब्राह्मणः शुक्लत्रिवेणीय यथावता। रोगो वस्नानं कुर्यात्॥ इति प्रातःस्नानम्॥ अपराह्णस्नाने
उक्तं॥ अथ क्षौरविधि घटरत्ने। क्षौरं कुर्यात्॥ किंचित् एवं उक्तं॥ अंकारणात् स्मृतु संधि
षु वापयेत्। आषाढी कार्तिकी फाल्गुनी वैशाखी पौर्णमास्यां वापयेत्। गु
रु समीपे आगत्य वंदनं कृत्वा यथाविधि नमस्कारान् कृत्वा अनुज्ञां प्राप्य दंडकमंडलुम्

केशोप स्थाप्य शिरवावर्जं कृत्स्नं संधिषु वापयेत्। नत्रीन्न नतिक्रमेन्न तिदक्षः संवरे कृषितु। आषाढ्यां पौर्णमास्यां तु कारयेत्
नयति: जात्रमास्य मासस्य मध्येतु वर्जये हपनं यतिः

पा

त्तिकांगृहीत्वातिर्थेगत्वापादौप्रक्षाल्याचम्यप्राणामित्रयंकुर्यात्॥वस्त्रंवामस्कंधेनिधाय।
वि दंडेनयथोद्दिनाथैवनंकुर्यात्॥दंडकमंडलुन्भूमौस्थाप्य।समृत्तिकाजलात्रयेपंचवि
धाकर्त्तव्या।मृत्तिकाश्चाद्रीकर्त्तव्या।आचम्यप्राणायामंकृत्वा।हस्तेउदकंगृहीत्वाद्वाद
रा शप्रणवेनतंउदकंअभिमंत्र्य।मृत्तिकाप्रोक्षणंकर्त्तव्यं।पश्चात्उच्छायतां।यथाविधिन
मस्कारंकर्त्तव्यं।प्रथमंश्रीसूर्यायनमस्कारा।३पश्चात्किंचितमृत्तिकांगृहीत्वानापितंस
पं मीगस्य।मृत्तिकात्रिधाकर्त्तव्या॥प्रथमभागेनापितस्यपादप्रक्षालनं।वार२द्वितायभा
13 गेनहस्तौप्रक्षाल्यनं।वार२तृतीयभागेनसमस्तशरीरप्रक्षालनं।वार३स्वहस्तेनशास्त्रं
गृहीत्वाधेनुमुद्रायासकलीकृत्यकरणं।स्वहस्तेशास्त्रंयस्यस्वेस्वेस्थानेस्वंस्वंकार्यंकर्त्त १३

यं पश्चात् पश्चात् तत्रास्त्रेणापि तस्य दद्यात् सूर्यविलोकनं कृत्वा अंगवस्त्रेण मृत्मो प्रक्षाल्य आस
र्वमध्ये ह्रीं कर्तव्यं यदि मध्ये स्तके रुधिरं स्रवति तदा प्रायश्चित्तं कृतव्यं प्राणायाम षोड
श ॥१६॥ ह्रीं ततो नंतरं दंडकमंड लवस्त्रे ग्रहीत्वा सविलेस्नानं कर्तव्यं बहिरागासा दंडकम
डलुवस्त्र मृत्मो स्थाप्य पश्चात् समृत्तिका समीपे आगत्या प्रथम विभागे पादे प्रक्षाल्य वा
र ॥२॥ द्वितीय भागे हस्तौ प्रक्षाल्य वार ॥२॥ तृतीय विभागे कूर्पर मध्य प्रक्षाल्य वार ॥२॥ चतुर्थे
विभागे नासिका द्वौ प्रक्षाल्य नं वार ॥२॥ पंचमे विभागे शिरसि सर्वांगं वार ॥२॥ द्वादश वा
र प्रथम मज्जनं त्रयः त्रयः आचम्य प्राणायामं कुर्यात् पुनः पुनः दंडकमंडलवस्त्र
ग्रहीत्वा मज्जनं त्रयं कर्तव्यं पश्चात् तीरे आगत्या मृत्तिको गृहीत्वा कमंडलु प्रक्षालनं

कर्त्तव्यं॥ पुनः पुनः २ वारा ३ स्त्रैनुं वा कमंडलु उदकपूर्णं संस्थाप्य। तीर्थं वा दूरे गत्वा स्नात्वा
दशागं दृष्ट्वा मुखं प्रक्षाल्य। आचम्य हस्तौ द्वौ स्नात्वा पश्चात् षोडश प्राणायामं कर्त्तव्यं॥
अमुनापि कारणात् क्षौरं कर्त्तव्यं। मौनं विसर्जनं पश्चात् समस्त वस्त्र मुद्रां प्रक्षालये
त् अन्यजातीयपदा क्षौरं करिष्यति। तदा द्विगुणं प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यं। क्षौरानंतरं विरक्ता
संस्नानं विनाश्यति तदा द्विगुणं प्रायश्चित्तं मूत्रपुरीषं करिष्यति तदा द्विगुणं प्राय
श्चित्तं। मौनमध्ये वक्तव्यं तदा द्विगुणं प्रायश्चित्तं उक्तं। अतः कारणात् ये ज्येष्ठ कनिष्ठयो
र्मध्ये यो यो कनिष्ठः तस्य तस्य प्रथमं क्षौरं कार्यं। क्षौरं समाप्य यथाविधि मध्याह्न स्ना
नं कुर्यात्। वस्त्रं परिधाय मादंडे पंचमुद्रां बध्नीयात् दंडकमंडलु समस्त वस्त्रं गृहीत्वा॥ १४

मंत्रेणागत्य मृत्तिकां गृहीत्वा पादौ प्रक्षाल्य हस्तौ प्रक्षाल्य वारत्रयं त्रयः कमुंडलु पर्यु
क्षणं कर्त्तव्यं मंत्रेण जले पग्नाकरेणाग्नी ब्रह्मणो प्यग्नी संस्थितः २ रन्निरग्नी जलं स्पृष्ट्वा शुध्य
ते एवं कमंडलुं च्छ्रावयन्मृद्द्वादशं कुर्यात् पुनः २ कर प्रक्षाल्य प्राणायाम त्रयं कृत्वा गुरोरि
ष्टानां पर्वणी नमस्कारं कृत्वा ॥ अथ व्यासपूजा ॥ यत्र स्थाने चातुर्मास्यादि तिष्ठंति तत्र स्था
ने व्यासपूजा कर्त्तव्या ॥ अथ समस्त उपहारः मृत्तिका दंतधावन संगृहीत्वा चातुर्मास्यादि
पर्यंतं कर्त्तव्यं पुनः चातुर्मासमध्ये न गृहीत्वा कटिसूत्रं च गोरूका गोपीचंदनं नालिके
र पूगीफल तांबूल वस्त्र तंदुला गंधो पदीप पुष्पं अथ दंकं च दंडे पंचमुद्रां च बध्नीयात् ।
अथ स्थाप्यापूजा मारभेत् विपुलं पदं आ नाम्या वस्त्रेण आच्छाद्यात् तंदुलान् गृहीत्वा सपद

अष्टदसंश्च लिख्य। तत्र देवताः स्थापयेत्। कृष्णपंचकं १ आचार्यपंचकं २ व्यासपंचकं ३
सनकादिकपंचकं ४ गुरुपंचकं ५ आचार्यगुरुपंचकं ६ गणेशादिचतुष्टयं ७ इंद्रादिदशदि
कपालान् प्राच्यादिदिक्षु स्थापयेत्। ब्राह्मणेन प्रतिष्ठा कर्त्तव्या। यथाविधि आचम्य प्राणा
यामत्रयं श्रोत्रवंदनं न्यासं कर्त्तव्यं पश्चात् पूजा कर्त्तव्या। आरात्रिकं च। नैवेद्यं। ब्राह्म
णेन व्यासस्य आशीर्वादो देयः। ततः शंकराचार्यमतं। आषाढादिकार्त्तिकापर्यंतं इति उत्त
मपक्षः विश्वरूपाचार्यमतं। पक्षाश्चत्वारो मासा इति श्रुत्वानुसारेण गृहस्थस्यानुज्ञा
गृहीत्वा एवं अत्र वसेत्। ततोनंतरं दंतधावनपूगीफलतांबूलनालिकेरखंडनेत्रसा
विरूढान् एवं समस्तं सर्वेषां ब्राह्मणानां अपरलोकानां दद्या। पश्चात् व्यासस्य द्वादश १५

स

नमस्कारकर्त्तव्यः।गुरूणांनमस्कारः२ब्राह्मणस्यसंवग्रहंवर्जेत।पुनःव्यासस्यजूडीनम
स्कारंयथाविधिंकर्त्तव्यं।गुरोरनुज्ञांनैग्रहीत्वा।गुरोःजूडीनमस्कारःकर्त्तव्यः।बहिर्वास
वासंकटिपरिधायः।वामस्कंधेद्वितीयंवस्त्रंनिधायः।पंचमुद्रासहितंदंडंग्रहीत्वा।वस्त्र।
जूडीकादंतथावनमुखवासंपुष्पंतुलसीदलंगोपीचंदनंयथालाभंफलंएवंविधिंते
वस्त्रंग्रहीत्वा।गुरुसमीपेआगत्वा।प्रथमंदंडेनवंदनंकर्त्तव्यं।गुरोरनुज्ञाप्य।गुरुडासने
गौ उपविश्य।दंडाग्रेनगुरुस्पर्शनंकृत्वा।गुरोर्वामभागेआत्मनःसव्यभागेदंडंउत्तरीयव
स्त्रंजूडीकावस्त्रंमिस्थाप्य।बहिर्वासंस्कंधेस्थाप्य।उद्धीयतांवस्त्रेणवंदनंकर्त्तव्यं।पुनः
गुरुआसनेउपविश्य।पश्चात्स्कंधवस्त्रंजंघयमध्येनिक्षाय।उर्मीआसनेउपविश्य।शिरंस्कूमी

जं

निमित्वा।स्वहस्तेनगुरूणांदक्षिणपादजानुन्यादिमूर्धान्तंतिपरिमृज्य।पश्चात्स्वहस्तौजं
घयोर्वक्षेपरिमृज्य।पुनःपुनःवार३एवंवामपादवार३उत्तेनांगुष्ठेगृहीत्वादक्षिणपाद
नुकांकस्यपार्श्वा।उत्तेनपरिमृज्य।पुनःपुनःवार३स्वहस्तौवक्षेपरिमृज्य।पुनःपुनःएवंत
थावामपादकर्त्तव्यं।पश्चात्।उत्थायतांनमस्कारत्रयःकर्त्तव्याः।पुनःकुमासनेउपविश्य।
तंवस्त्रंपूर्ववत्।जंघेस्थाप्य।अंगुष्ठेगृहीत्वात्मशिरसितांअंगुष्ठेपरिमृज्यवार।२।सव्य
स्कंधेवार।२।वामेवार।२।उरसि।२।पुनःशिरसिवार६स्कंधेउत्तेवार६उरसिवार६शिर३
स्कंधेउत्ते३एवंकर्त्तव्यं।गुरूणांअंगुष्ठांगप्रज्ञाकर्त्तव्या।पश्चात्।जू।डिकाप्रज्ञाकर्त्तव्या।मुखवा
संगोपीवंदनेन्येस्थाप्य।जू।डिकाउँस्पर्शनिंन्यृचास्वकर्णेआरोप्य।पुनःउत्थायतां।स १६

16

ततन्नमस्कारं कृत्वा। उत्थीयतां। पुनः उपविश्य। कस्मात् ऊडिकां गृहीत्वा। अं। पुनः स्पर्शनं कृ
त्वा। ऊडिकायत्र स्थाने आरोप्यान्न्मितः वस्त्रं गृहीत्वा। जंघद्वये आरोप्य। ऊर्णासने उपविश्य।
शिरं न्नमो निधाय। पश्चात् गुरु उडासने उपविश्य। पादं उवस्त्र ऊडिका वस्त्रं ग्रहीत्वा। वाम
स्कंधे वस्त्रं दत्वा। उत्थीयतां। उक्तं दउवंदनं कृत्वा। पुनः गुरु उडासने उपविश्य। तं प्रार्थनां
कृत्वा। आचरण स्वामिनः। अहं ज्ञानो स्मि। भवता उरुपां उरु॥ मया ज्ञाना द्वाज्ञाना
द्वा किंचित् मात्रं कृतं कर्तव्यं। भवता अपराध क्षमः। एवं ब्रूयात्। अनुज्ञां ग्रहीत्वा। पुनः।
उत्थीयतां। वंदनं कृत्वा। स्वस्थाने गच्छामि। एवं जैष्टानां कर्तव्यं। वा उर्मास्य नियमः। पंच
विधा भिक्षा कर्तव्या। का पंचविधा। माधूकरः। असंकल्पितः। अयाचितः। तात्कालिकः। उपाय

पञ्च

नोछ्रायां। आर्थना। एवं पवित्रैं विधं निंदं कर्त्तव्यं। एवं नु के सोपानें न वति। अस्त्र दृक्षा न स्य ग्र
हे न नो कव्यं। आरूढ पतित स्य ग्राहन नो कव्यं। लोक मध्ये निंदकः तस्य ग्राहन नो कव्यं।
बहूया व क ट हे न नो कव्यं। य स्य ग्राह स्वस्य मंत्रे पवति त स्य ग्राहन नो कव्यं। बहूयाव
वृषला पति स्य ग्राहन नो कव्यं। पात्रे यै व पतता मस्नाया तु। मधू मा स विवर्जितु। किं करो
यते। किं न रो यते। एवं न कर्त्तव्यं। अस्तु स्य अयं अयं धनाढ्या। अयं निर्द्धनः। एवं कर्त्तव्यं। अस्य
ग्राह गमी ग्रंति। अस्य ग्राह न गामा गमा ध्यति। एवं कृते न दोषः। वा उ वं स्पान्ने द्वं वार तु॥
अनिरास्त्र पतित वर्जं एवं के काले कर्त्तव्यं। यदा काले पूर्ण ब्रह्म प्राप्तिस्तदा काले सत्त्वेव
सा:। द्विजा तयः। बहुनां किं। यावत्संन्नवता वत् विधि एवं मांते उ क्रं। एक कालं निद्रां उ अयति। १७

न्त

17

आत्मनं नपादुयेत्। पंचाहं सप्ताहं रात्रं वा यत्र निद्रा न स्मात्। तदयद्दं वर्जयद्भिक्षुः॥
वांउत्सयग्रद्दवसदा। ऋदुष्टापतितं साधुयतियस्यपरिवर्जयेत्। सुसंतस्यदूक्तंतंदद्या।
दुष्कृतं प्रतिपद्यते। तस्य विवग्गृहस्थस्य निराशोऽस्ति कोपातः। दृष्टं दत्तं तपोधीतं सर्वमादा
य गच्छति। न तं दक्षोऽस्य जे स्विवतं। अंतायां ग्राममेव वा ह्यापरं वा कुलं स्विवा। कलोऽत्मपि
रित्यजेत्। कसौदृष्टं स्यस्मात् निंदंस्वपरत्। अतितकालेविधूमे शांता। विश्वानसंमुक्तिऽ
नत्याषा। एकारामः परिव्रजेत् निद्रार्थं ग्रामं। अश्रयेत्। अमतत्स्वरोडिद्दंसायाह्नेनैनि प्र
ददतः। निद्रार्थं कालेकिंचित् निद्रां त्यजेत। हि ग्रासेरप्राणायामं स्वयं कर्त्तव्यः। अस्मेश्मो
दीयते। तदा प्राणायामषट्कं। अर्थात् निद्रार्थं गत्वा यदि संपर्कोऽति वर्त्तामूढादीनां। अस्यु

18

सूद्रीनां स्पृशयति तदा किं कर्त्तव्यं । निद्रया सह स्नानं कुर्यात् सा निद्रा उक्तेति निद्रिष्या । उ
नः निद्रा स्पर्शनं न कर्त्तव्यं ॥ अन्यथा आचमनं विना ब्राह्मणो ग्रागस्या ॥ शुद्धो न भवेत्
संपार्कोन्न भवती । तदा किं कर्त्तव्यं । सनिद्रा सहितं स्नानं च । सनिद्रां कुर्यात् । दोषो न
भवती । स्मृतौ उक्तं ॥ अधमादिनां संपर्कोन्न भवति तदा निद्रासहितं स्नानं कुर्यात् । नि
द्रासहितं उक्तो । तद्दिने उपवासः श्रेयावी तं उपाद्दंद्दंभोज्यं तन्मुनिर ब्रूवित् ॥ ॥ चातुर्मा
स्य नदीनो तारतां । सिमा ... नं कुर्यात् । यदि सिमा विस्मिर्णो न्न भवति । तर्हि क्रोशाद्दूर्द्ध
न गच्छेत् । कदाचित् पूर्व वक्र न भवन्नात् । चातुर्मास्य मध्येपतिनां दाहापतता । चातुर्मास्य १८
ग्रामेता येन न्न भवता । किंचित् समीपे परसाम्नाता थें न्न भवतेति । किं कर्त्तव्यं । चातुर्मास्य मध्ये
ति

ग्रामग्रामान्निक्षिप्पाःअतःकारणात्।तार्यंविनानतिष्ठेत्।यदाकालेगुरुजेष्टएकत्रस्थाने
तिष्ठति।तदाप्रथमंगुरुवंदनंकर्तव्यं।सर्वेषांज्येष्ठानुक्रमेणवंदनंकर्तव्यं।ज्येष्ठसं
न्यासिनांयोगपट्टोनभवति।तदाद्विगुणंकटिसूत्रंकौपीनंवस्त्रंवनपरिधायेत्।एक
ष्टपादूकासनवारतूयागपदासनेना।उपविश्यः।अन्येषांसन्न्यासिनादोषेत्।अन्येगव
ह्येणानानेरूधंउत्तमंगुमाजनंकर्तव्यं।दंडवस्त्रंवामंकमलाकरसंपुटगुरुज्ञासनेउ
पविश्य।यावत्।अनुज्ञांदास्यति।तावत्सुषासनेनोपविश्य।यावत्एकस्मिन्स्थाने
गुरुशिष्यस्तिष्ठेति।तदाऽन्तंतर्प्पटंस्वचाष्टयवरु।उपविश्य।यदागुरूणांपादप्रक्षाल
नंभवति।तदाशिष्येणाश्चरणोदकंवंदनंस्वचापेयात्।गुरुसमीपेआगत्यवंदनंस्वचा

पश्चात्आसने उपविश्य । अंतर्पटं त्यक्त्वा पादप्रक्षालनं कार्यं । पश्चात्त्या ममध्येगच्चा ॥
गुरूणां वंदनं कृत्वा । उपविश्य । भोजनादौ शिष्येण एवं उक्तं इति । पश्चात् श्रीपादः । भो नेन
तुष्टियातु । भोजनांते वंदनं कर्त्तव्यं । यतीनां बूलं न मर्दयेत् । यतीन् न दूषयेत् । तद्वं वांड्रा
यणं प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यं । इति लांभंगे प्रायश्चित्तं प्राणायाम द्वादश्याः कर्त्तव्याः । भुक्त्वा वासनं प
रिधापयेत् । कांस्यपात्रेन भोजयेत् । शाय्यां नोपविशयेत् । द्विभोजनं न कारयेत् । स्त्रीकथां
न कारयेत् । निंदां न कारयेत् । स्तुतिं न कारयेत् । किंचित् मर्मणा न स्पृशेत् । ८ वंदनां न स्मर
19 त् । एवं सुदर्शनं दृष्टं नारायण मया अष्टकं । गोपालं दशा । त्रिःश्रीकृ द्वादशं वासुदेवकं । दे
उष्णत्रियुणं कृत्वा द्विनागं मूलकं तथा । गंगामिकं तु त्रयेण ब्रह्म मूद्ध्रास्कान उश्चते । छेद १९

नं चैवं नैवेदनं पाकं च मैथुनं च न करोति संन्यासि हृष्टस्य विलंस्नानं कर्त्तव्यं यतीनां कांचनं
न दद्यात् मुखवासं चाग्निं हा पात्रं वा उदकपात्रं वा दद्यात् पादुकां दद्यात् मुखवासं वा यदि
चा दद्यात् उभयोः नरकारोरवपततीव स्त्रं दद्यात् पादुकां दद्यात् मुखवासं वाग्निंहा
पात्रं वा उदकपात्रं वा दद्यात् पुस्तकं वा दोषो न भवती। येन केनापि मृत्स्नं भवतीः त
दा परमेश्वरस्य चात्मानं निवेदयेत् स्वयामेव एष मा सान्नं तार मृत्स्यं यदि कश्चिद्भवे
न्नमातन्मया वासुदेवाय स्वयं च आत्मानि वेदनः कोपानं च वस्त्रं च कंथा च वा दिकं
तथा पादुकां पुस्तकं दंडं शालिग्रामिकमुं उत्सुए तावत मात्रसंग्रहः तत्रैव संग्रहं
न कर्त्तव्यं मोहाद्वा लोभाद्वा रागाद्वा अधिकसंग्रहो यः करिष्यति तदा रौरवे नरके पतति॥

कृता वंशे। स दंसानारमष्ठां नांश्च नोजयिचास्च मंदिरे। द्विवाकित्वाद् कृत्वा मिति नःप्रायश्चद्भुनहति २

स्मृतिवचनात्॥ तस्मात्कारणात्तयन्नेन संन्यासं पालयेत्॥ अविकं च द्विकं वा संदूलीं रस
वत्तीपरा। प्रतिगृह्णाति याश्चेतान् पततितेनात्र संशयः॥ स्वधर्मस्थानयतीनूर्ध्वं स्थानक
निष्ठान् द्ववत् प्रमत्तायोन वस्त्रवस्त्रसंन्यासी उलोचे धर्मतो यदि। तस्मै प्रणामो कर्तव्यो
नेतरा यक्रदाचन। दंड प्रणामं कुर्वन्वै यो नारायणपरो यदि। कारवाय दंडमात्रेण यती
श्वयो युधिष्ठिर। अमेध्यामं अग्रामा मार्गानं नमस्कार। इति भगवद्वचनात्॥ अथ संग्रहणोलक्ष्यते। व्यास
फर यदेव विरजेत्तदेव प्रव्रजेत्॥ इति तैत्तिरीयश्रुतिः॥ ब्रह्मचर्यानंतरं गृही नवं न गृहीनू
वीवनीनाव तावनीन चाप्रवजर्येत्। यदि ब्रह्मचर्यादि प्रव्रजेत्॥ गृहाद्वा वनाद्वा व्रति २०
20 वा। अव्रती वा स्नातको वा स्नातको वा। उत्सन्नाग्निरनग्निको स निरग्नी को वा यदहरेव विर

२

उत्तरदहारवप्रव्रजेत् । इति श्रुतेः । दण्डं कमण्डलुं वस्त्रं दारांश्च याज्ञांश्च यज्ञोपवीतं च त्यक्त्वा मुनि
वृत्तिंश्चरेत् । गृहा वा वनी वर्णी ब्रह्मचारी वा एतत । परिव्राजकाः भवंति । आश्रमं विना न
तिष्ठेत् । आश्रमादाश्रमं गच्छेदिति । उत्पन्ने वसने संकष्टे स्वीकारव्यापितं । व्याघ्रेणीतञ्च
मन्नयन्नीतः स्वयं एतेषां संन्यासो दातव्यः । एवं मुनिरब्रवीत् । आतुराणां तु संन्यासेन विधि
र्निवर्त्तया । प्रैषमात्रं संपुच्छायपि स्यात् । संन्यासं न्यासं पूरयेत् । विष्णुपूजां कृत्वा । गुरु
र्यना प्राप्नोति । समाधिर्भवति पश्चात् संन्यासं न गृह्णाति । तदा प्रायश्चित्ती भवति । तदनन्त
यो भवति । तदा उत्तमलोकान् प्राप्नोति । समाधिर्भवति । पश्चात् संन्यासं न गृह्णाति । त
दा प्रायश्चित्ती भवति । आरूढपतितस्य उत्पन्नपारौषदं तकः । उत्पीपत्तिता । आत्तीवृद्धा

अङ्गुलिनखच्छदयीवा।दन्तागविकलत्वंधस्य।नपुंसकस्यजारस्यातस्यब्रह्मघ्नातीवाब्रा
लघ्नातीवएतेषांसंन्यासोनभवती।वृद्धकात्यायनः।भवंतिराष्ट्रेराष्ट्रेतंपापंराज्ञा:
पापंपुरोहितः।स्त्रीपापंचभर्त्ता।शिष्यपापंगुरोरपि।तस्मात्।अज्ञातस्यसंन्यासोन
दातव्यः।संवत्सरपर्यंतं।समीपेतिष्ठतीति।अवलोकनंकृत्वा।पश्चात्संन्यासोदातव्यः।सं
न्यासीनांषट्कर्माणि।सप्तमंनास्ति।स्नानं।शौचं२सुरार्चनं।३ध्यानं४निद्राच५एकां
तशीलद्द६एतेतुषट्कर्माणि।कार्त्तिकादौरक्षा।वासुदेवस्यअर्चनंकृत्वा।शालग्रामो
लक्षनौउपातां।मार्गेसंन्यासिनांदर्शनंभवति।तदाकिंकर्त्तव्यं।देवपुटाकानेमौनि
क्षिप्ता।चातुर्मास्यपक्षत्रं।अपेक्षेभवतितदवंदनंकर्त्तव्यं।कनिष्ठेभवति।तदाकिंकर्त्तव्यं॥ २१

उत्थाय स्वदंडं गृहीत्वा तं संन्यासिनं प्रतिगच्छामि । वात्तु मां स्वप्रज्ञं कर्त्तव्यं । त्वेष्टानां वंद
नं कृत्वा । दंडं मूले संस्थाप्य मात्रां गृहीत्वा तु मात्रां सुविस्तीर्णे स्थाप्य । पश्चात् संन्यासिनां पादौ
प्रक्षाल्य । मम मध्ये ज्ञानाय । आसनं दत्वा नाम गोत्रं न कर्त्तव्यं । गुरुवत् पूज्यः । भिक्षार्थं स
मये अयणी कोपि दत्वा पश्चात् । तान्न आत्मैव भिक्षार्थं गमयात ॥ इति हंसाचारः ॥ अथ बहुकाप
ति मताविधवास्वसकं तु कां सकं तु कं यति हृष्टा सवासा । उत्तमाविद्यो । तानत्रय यतीनां
परीक्षा वक्ताचारि ॥ आनंदवासात्तु रिवासा । गोगवर्धनापरियष्टवालाः ४ अथ मवचारि ८
हंसः परमहंसः । बहूदका । उटीचरा ॥ इति आश्रमचतुष्टयाचारः । धर्मार्गे गच्छा । उत्तमाश्रयो नास्ति
कमंडलेउदकं नास्ति । यदा मूत्र पुरिषं भवति । तदा किं कर्त्तव्यं । समस्त माज्ञा दंडं उंव मस्त

केन्त्रारोप्य।मुत्रपुरिषंकृत्वा।ऊसास्त्रयेप्राप्तेसति।शोचाचारंद्विगुणंकुर्यात्।तीर्थस्त्रानात्स्या
स्नानंकृत्वा।प्रायश्चित्तंकुर्यात्।प्रणवसहस्र३जपः।षोडशप्राणायामश्चोत्तमौनिद्रि
न्मासितमंहारखंनयोगञ्चमत्कार्यंनकुर्यात्परंश्वरस्यचरणध्यानक्रिःकर्त्तव्या।हरेर्ध्या
नयोगेनसर्वपापंदहति।अग्निःकसुवस्त्रकस्यमंदहति।तथैवपापंदहति।हरिः।ब्रह्म
हत्यासहस्राणिअगम्यागमनंतथा।अन्यानिबहूनिपापानितानिविष्णोर्ध्यानेननश्यन्ति॥
एकेनध्यानयोगेनकल्पानांहितिषोडशी।महातीर्थयात्रागमनेदिवानिद्रांनप्राप्तेसति
तदारात्रौनिद्रानैकर्त्तव्या।स्मृतवाक्यंनदोषः।स्वस्थावस्थासमयेतीभूति।तदादिवां
परित्यरात्रौनिद्रांकरोतितदाप्रायश्चित्तंकर्त्तव्यं।षोडशप्राणायामःसहस्रमेकप्रण २२

वः जपः । यदा संन्यासिनां पर्युषितान्नं कारापयिष्यति तत्प्रायश्चित्तं । अन्नं ये यतिभ्युं ज्ञा
तितेषां प्रायश्चित्तं । प्राणायामद्वादशं कुर्यात् । तथा प्रणवशतमेकं जपेत् । पर्युषितं व्र
ततैलपक्वं गोधूमान्नमाखाद्यं याह्यो । यदा यतीनां स्वदेशागतः । तदा निन्दां किं न प्रका
रेण कर्त्तव्या । ब्रह्मणानां गृहं गंतव्यं गृहस्पातरये स्पृहस्रः कर्त्तव्यः । अन्नवतां येषां रथ्यग्रहे
ज्ञातां तेषां गृहे वयं दृष्टवान् तस्मिन् गृहे मधुमांसवर्जितं निरूपकर्त्तव्या । स्मृति
वाक्यं नान्यदोषेन मस्करी । अत्रं तं एकं यं न सेवयेत् । एकादशीं विना नोपवासः । अध्या
त्मविद्यां विना नाध्ययनं । वेदांतश्रवणं विना न श्रवणं सविशेषां पापानां शोधनं प्रणवप्र
वजपः । अतः कारणात् प्रतिदिनं द्वादशसहस्रं प्रणवं जपेत् । पश्चात् अन्यैव कार्यं कर्त्तव्यं ॥ २३

को कृ
आत्मदं उ मूर्ध्नि गायत्र्या तदा प्रायश्चित्तं षोडशप्राणायामाः कृच्छ्रविधानेन द्विगुणं २ क
र्तव्यं । दं उ वि कुर्ध्व ऊर्ध्वस्थानेगमिष्यति गृहीं तारतदा प्रायश्चित्तं । चान्द्रायणं कर्तव्यं । आत्म
दं उ मध्ये चं डालं गच्छति तदा प्रायश्चित्तं प्राणायामान् शतमाचरेत् । उपसहस्रं ऊर्ध्वं कु
र्यात् । अथ आतुरस्य स्नानं न कर्तव्यं । वस्त्रे उष्णवारिणा ड्र कृत्वा निःपाद्य अष्टगुणं कृत्वा ।
सर्वांगानि परिमार्जयेत् । मंत्रस्नानं । स्नानं वेद्रियनिग्रहं । सर्वभूतदयास्नानं । ऊर्ध्वस्ना
नं च पंचमं । स्नानं मनोमलत्यागः । शौचमिंद्रियनिग्रहः । अन्नदद्दर्शनं ज्ञानं ध्यानं निर्वि
षयं मनः । अशक्तो न शरीरस्य स्नानं यः कुरुते नरः । आत्मस्नानं तु तेन यथा विनरकं व्र
23 जेत् । यतो हस्तद्वयं अन्न्यानतोयदि । यदि लोकान् न मोहात् गृह्णाति तदहि उस्नातो नरकं २३

यांति। यावत् चंद्रो दिवाकरः॥ निर्द्धनानां प्रतिग्रहो न कर्त्तव्यः। क्षेत्रं हिरण्यं गावश्चारोग्य
श्वसस्यधान्यं तथैव च। एतत् प्रतिग्रहो न कर्त्तव्यः। यदि करिष्यति तदा रौरवं नरकं तु यांति॥
किंचिन्मात्रं ताम्रपात्रं गृह्णाति निर्द्धार्थं - अन्नं रणानि न कारोति। स्रक् गंध माल्यादि स्वेच्छां
धात्तु यावत् चंद्र दिवाकरौ तिपति तावत्पतति नरके रौरवे। यदि दद्याद् ब्रूयात् नरकद्वा
रं मुक्ति संदेहेन निस्पृहाय पूजकाय च मंत्रुणां वामदेवशाकेषु वा मूलांकुरेषु च पत्रेषु वा पुष्पे
षु वा फलेषु वा अन्यो खननेषु वा अन्येषां स्थावराणां च मर्द्दने प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यं प्राणा
यामस्त्रयस्त्रयः। उपमंत्रेषु दोषेषु। तदर्द्धं प्रायश्चित्तं समाचरेत्॥ अतीतेषु कालेषु
द्विगुणं व्रतमाचरेत्। आपस्तु मार्जारिकाककुक्कुटाकीटादि माक्षिकाश्वरकलावसमंडूक

श्वगृध्रहंसगोधिकाश्वमार्जारिमूषकाश्वासर्पस्थूलमत्स्याश्वापदीश्चानकुलादिषु।अंतुष्ट
वधेचांद्रायणंचरेत्।पिपीलिकादिसूक्ष्मजीवेषुयावत्षुयतीद्रूद्रष्टान्निद्रांकरोतित
दाप्राजापत्यंचिरेत्प्राणायामः।स्नायः।प्रेतस्पर्शेयतिर्मुक्तेचांद्रायणंचरेत्।चांद्रायणंव्रतं
तंप्रेतस्पर्शेयतीर्मुक्तेचरेत्।चांद्रायणंव्रतं केप्रेतस्पर्शेदशाहमेकादशाहद्वादशा
हेवा।तथामासेत्रिपक्षेएवंसर्वेषुमासेषुतथाप्रथमाब्दंसंस्पर्शेषुयतिर्निद्रांनकुर्याति।
यदिकरोतितदाचांद्रायणंव्रतंचरेत्।अन्येषुस्पर्शेषुपितृस्थानंविनामुक्तेतदाचांद्रा
२५ यणंचरेत्।अपरंपिमंतेषुतथाअन्नप्राशनेषुानेनोक्तंव्यंयदिमुक्तेतदाप्राजापत्यंचरे
त्स्नंप्राणायामषोडशास्मृतः।यतिस्पर्शेसर्वांमुपांदवस्थानेनोपविश्यनिराशाःपितरो २८

गच्छति॥ अपर्वं तं परित्यज्य पर्वं तं यस्तु भोजयेत्। आसुरं तद्भवेच्छ्राद्धं पित्रीणां नोपतिष्ठति॥
आ[illegible]वा यदि वारण्ये ध्यानं निन्दुस्थितो यदि। तदं तरणायच्छ्राद्धं आसुरं तद्भवेद्ध्रुवं॥ यतीः
श्राद्धेन भुक्त्वा एकत्रिद्रां तु नैसति॥ तत् प्रायश्चित्तं। दशाष्टावमनं। षट् प्राणायामं ऊर्ध्वं
त्। चिरकालं एकत्रिद्रां न करोति। यदि करोति तदा प्रायश्चित्तं चान्द्रायणं चरेत्। संन्यासि
नः स्नानमात्रं न ग्रास्यं। यतीनां एवं न कर्त्तव्यं। मासोपवासं वा। एकान्तरोपवासः। तथा पयोऽ
हारं वा। फलाहारं वा। यदाऽन्नप्राशं परित्यज्यः फलस्याहारं करोति तदा प्रायश्चित्तं। अत्र दे
षः। आकाशवासं वा। पंचाग्नीधूम्रपानं वा। जलशयनं वा। एतं न कर्त्तव्यं। यदि करिष्यति त
त् चान्द्रायणेन शुध्यति॥ इति वृद्धकात्यायनः॥ यतीः द्रव्यसंग्रहं न कर्त्तव्यं। स्त्रीणां च। मांसं च॥

मधुमांसं च तिल्लां कालेदंतनखस्य चर्मानिं च एतेषां संपर्कोऽन कर्तव्यं ॥ यदि करोति स पतति ।
दंतनकं चा ॥ अहं मावं वा ॥ दूषणं वा ॥ ज्योतिषां च २ संगं चा ॥ अन्यतनेदं चा ॥ क्षत्रुन्नेदं चा ॥ क्रयविक्रयं
वा ॥ विविधास्य त्यसाहस्र वर्णाः ॥ एवं समस्तं परदारवर्त्ता वर्जयेत् ॥ अष्टौ तानि ब्रतांस्नाति
स्नापो मूलफलं पयः ॥ हविर्ब्राह्मणकाम्या च गुरोर्वचनमौषधं ॥ ब्रह्मार्घ्यं गवार्थं स्त्रियार्थं
अन्यदीनार्थं अससत्यं वक्तव्यं ॥ अससमपितसत्यं ॥ आत्मार्थे अससत्यं न वक्तव्यं ॥ दोषवत्वा
25 त् ॥ अविद्या त्याज्या ॥ केऽविद्या ॥ कर्ममार्गः ॥ विप्राश्व यायस्मिन् ग्रामे पिता माता स्वसा भ्रा
ता स्नुषा ज्ञातसखा ॥ दुहिता वालो दिव्या च ज्ञाति बंधु सहोदर यतां ॥ दत्तां परित्यजेत् ॥ पं
२५ डितस्यापि सुदं ज्ञास्त्र ज्ञानपं परतस्य वा ॥ वचनं तस्य न ग्राह्यं सुनो छिद्रैश्शैः ॥ ह विर्यथा ॥ यतोऽगृ २५

गृहं गृहं प्रति दंडं विना न गच्छति। यदि गच्छति तर्हि प्राणायामं शतं चरेत्। उत्ताश्रयेपथं
तरां स्त्रीणां गच्छति। न दोषं न भवति॥ स्मृतिवचनात्॥ ॥८॥ ॥अथ संन्यासिनां संस्कार
विधिं व्याख्यास्यामः॥ स्नात्वा ब्रह्मचारी हस्तौ॥ सुधात्माय तां संस्कारं चरेत्। शिखां देहशरीर मालाप्य
गंधमाल्यैरलंकृतां शरीरं वस्त्रे यदि दुर्दुर्भिनाद उपचारात्। उष्णार्यप्रावामुदा वीवादिशं
गाचास्तु द्वादशांसमाप्य यतान दातीरस्त्र प्रच्छन्द्देव देवयह गवांगो छत्र ब्रह्मदेस्य
धाः दंडं प्रमाणं गात्रं वाचाद्धेस्वाहेति तत्र यज्ञं अलिप्रोदगं। दक्ष यज्ञं नं वाचास मव्या
हतिभिः संप्रोद्य दक्षिणाग्ना नृदर्जा निःस्वाय सावित्र्या आहारीरं वद्धा स्याप्य पुरुषसूक्तेन।
स्नाप्य। गंधपुष्पादिभिरलंकृत्य कंठे उससी मालारोप्य विष्णोर्हव्यं रक्षस्वेति मंत्रेण। आ

भूर्भुवः ३

न

रारं कुर्लै निक्षिपया इति इदं विष्णुर्विचक्रमे इति मंत्रेण दक्षिणहस्ते दण्डं त्रेक्षाश्च निक्षि
याद् ७ सः सुविषउपेत्। विष्णोरराटं नासैउपेत्। द्वस्यत्वा कर्णेउपेत्। मित्रस्य मित्रस्य मिम
गादिति मृर्द्धानं निद्धात्। प्राणेवेनादवयउनं पूरयेत्। अग्ना नाग्नीः समिध्यत इति व
तु॥ होतारमनु मंत्रयेत्। येनाद्वापवित्रेणेति मुखेउलपत्रं सा विश्वाउदारब्रह्म ब्रह्म
नाउ नं मित्रस्य मिम वागात्मा तामातरं मिति। गुह्येकमंउलं चेति सृजागिति दत्वा हृ
त्स्विरनुमंत्रणं तत्र घोषसंस्ने स्त्रीकाः सृगालस्वानादिस्ति यदि ख्याति [illegible] तोनत्त्रवेत्॥
ताहृत्रोत्ते नावृष्टिर्भवेत्। तस्मात् यत्नेन छादयेत्। नाशौचं नादककृया। यतावहने
खननादि सद्यः शौचं विधीयते प्रान्तो सप्तमेधपलं। इति यतिसंस्कारविधिः॥ ॥ ७॥ ॥
सव्यापसव्ययोश्चैव यते भावं समाचरेत्। एकादशेऽह्नि करां व्यं प्रश्वमेधफले सुधि

26 २६

सर्वसंगनिवृत्तस्य ध्यानयोगरतस्य वा न तस्य दहनं कार्यं नाशौचं नोदकक्रिया। अहं न्ये
कादशमासेपार्वणं तु विधीयते। त्रिदंडीनां तु कर्त्तव्यं नैकोदिष्टं कदाचन। सपिंडीक
रणं तेषां न कर्त्तव्यं श्रुतादिभिः। त्रिदंडधारणात् तद्दृष्टेः समाहाशाना श्रुतिः। कुटी
चरं संप्रदहेत् गंगात्तोयेश्वबहूदकं। हंसं च जले निक्षिप्य परमहंसं विकारयेत्। इत्या
ह भगवान्बौद्धायनस्म सर्वसारः। अधुना सार्द्धन्त्रमो निक्षिप्य। गंगाप्राप्ये सति तदा गं
गामध्ये निक्षिप्य यदा रवां तदा रवांमध्ये निक्षिप्य। अन्यत्र नद्यां मध्ये निक्षिप्य। इति
स्मृत्याचारायदा। गुरु दिवं गते सति तदा शिष्येण किं कर्त्तव्यं। उपोष्य कर्त्तव्यः। अथ प
ष्ट प्रहरे अन्त्यास्नः। सचैलं स्नानं कर्त्तव्यं। गरुडात दिवं गाते। सचैलं स्नानमाचरेत्॥

आत्मगुरोर्हीनत्वाच्च दिगतस्य चैलं स्नानं माचरेत् । अन्येषां दिवंगतस्य तिस्नानं नोक्तं ॥
इति वृद्धाचारः ॥ यतिगुरोणां नमस्कारः । तथा ऊननीनां नमस्कारः । अन्येषां नमस्कारस्य ॥
इति वृद्धकात्यायनः ॥ यथा जननी कोपि नास्ति तदा यतिपुत्रेण प्रतिपालनां कर्त्तव्या ।
अन्यत्रं न यदा दंडप्रमादान्न वतित तदा प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यं । तद्दिने उपवासः ॥ तथा षो
डशप्राणायामं पुनर्युक्तं दंडं ग्रहीत्वा एवं कुसाचारः ॥ ॥ एकसंन्यासी उद्वर्तिष्टति ॥ ॥
दीक्षत नाहानारुतरु दी । ==न्यनंतदेवनीपोषि

२७